

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

М. В. Афанасьєв
М. В. Афанасьєв

БАНКІВСЬКА СПРАВА

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	«Банківська справа», «Фінанси і кредит»

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри банківської справи

О. М. Колодізєв

Колодізєв О.М.

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри банківської справи.
Протокол № 2 від 30.08.2018 р.

Розробник:
Рац О.М., к.е.н., доц. кафедри банківської справи.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни:

Стабільність банківської системи визначається надійністю, збалансованістю та пропорційністю функціонування всіх її структурних елементів. В умовах нових глобальних викликів важливою складовою забезпечення позитивної динаміки економіки України є активізація банківської діяльності. Забезпечення економічного зростання, виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг, підвищення рівня життя населення неможливе без ефективної фінансово-кредитної підтримки, основну роль у забезпеченні якої відіграє банківська система.

Проблеми розвитку банківського бізнесу актуалізують пошук ефективних механізмів та сучасних моделей розвитку банківських систем з метою розвитку вітчизняної економіки. У процесі вивчення дисципліни «Банківська справа» студенти повинні отримати чітке уявлення про сутність банківської діяльності, банку та банківської системи, ролі банківської системи в економічному розвитку країни, місця центрального банку в банківській системі, основних засад функціонування банків на ринку банківських послуг, вивчення ролі управління ризиками у банківській діяльності, провідних сфер міжнародного банківського бізнесу, напрямів забезпечення стабільності банківської системи та державного регулювання банківської системи.

Навчальна дисципліна «Банківська справа» є базовою та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Мета навчальної дисципліни:

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань про сутність та функції банківської системи, економічний інструментарій центрального банку для макроекономічної стабілізації при проведенні грошово-кредитної політики, опанування механізму здійснення основних банківських операцій, засвоєння навичок державного регулювання банківської системи і здатність розробляти елементи антикризового управління банківською системою.

Для досягнення мети поставлені такі завдання:

розвиток у студентів здатності до організації грошово-кредитних відносин в банківській системі на трансформаційному етапі розвитку економіки;

розвиток у студентів здатності до співпраці із фінансово-кредитними установами.

Курс	2	
Семестр	4	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	32
	семінарські, практичні	22
	лабораторні	10
Самостійна робота		86
Форма підсумкового контролю	екзамен	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Макро і мікроекономіка	Менеджмент
Економіка України	Фінанси підприємств
Гроші і кредит	Фінансовий ринок
Економетрика	Інвестування

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Визначати специфіку грошово-кредитних відносин в банківській системі на трансформаційному етапі розвитку економіки	Проводити аналіз та контролювати елементи банківської системи Вміти досліджувати активні та пасивні операції банків Спираючись на наявні потреби банку в фінансових ресурсах, вміти визначати оптимальні обсяги та структуру залучених коштів Враховуючи обов'язкові нормативи ліквідності, вміти структурувати активи відповідно до структури зобов'язань Розміщати кошти в найбільш привабливі проекти Визначати та оцінювати кредитоспроможність позичальника Вміти структурувати інструменти грошово-кредитної політики до макроекономічних показників економіки
Здійснювати співпрацю з фінансово-кредитними установами	Розраховувати показники фінансової стійкості, платоспроможності та прибутковості банку Обирати методи регулювання та визначати доцільність використання інструментів центрального банку щодо управління попитом і пропозицією грошей в економіці Формувати спеціальні резервні фонди банку Здійснювати оцінку рівня ризику банку Здійснювати фінансовий моніторинг роботи банку Визначати нагляд за дотриманням банківського законодавств Застосовувати методи антикризового управління банківською системою, здійснювати оцінку стабільної роботи банку

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Структурні компоненти банківської системи

Тема 1. Теоретичні засади організації банківської системи: сутність принципів побудови, функції

1.1. Еволюція банківської діяльності.

Історія розвитку банківської справи. Походження терміну «банк». Чотири основних етапи зародження та розвитку банківської діяльності.

1.2. Сутність банківської системи та її інституціональна структура.

Сутність банківської діяльності. Причини формування банківської системи як особливої структури. Функції банківської системи. Загальні та специфічні риси банківської системи. Структура банківської системи. Базові банківські операції.

1.3. Особливості побудови банківських систем в різних країнах.

Створення центральних банків різних країн. Моделі взаємовідносин і взаємозв'язків між центральними банками та існуючими гілками влади. Становлення та розвиток банківських систем США, Німеччини та Японії. Побудова та етапи розвитку банківської системи України.

1.4. Роль банківської системи в економічному розвитку країни.

Взаємозв'язок фінансової і банківської системи держави.

Роль банківської системи як складової економічної інфраструктури. Наслідки банкрутства банків в економічній системі. Змісту діяльності банківської системи України.

Тема 2. Центральний банк як перший рівень банківської системи

3.1. Статус та основні функції центрального банку. Структура Національного банку України.

Виникнення та розвиток центральних банків. Фактори оцінки рівня незалежності центрального банку. Політична та економічна незалежність центрального банку. Система й органи управління НБУ. Функції органів управління НБУ.

3.2. Операції центрального банку.

Завдання і функції центральних банків. Операції центральних банків. Характеристика основних операцій центральних банків.

3.3. Монетарна політика НБУ, механізм та інструменти її реалізації.

Поняття та класифікація видів монетарної політики. Зміст і цілі монетарної політики. Класифікація та характеристика інструментів монетарної політики. Місце і роль монетарної політики в загальнодержавній політиці. Взаємозв'язок між окремими цілями та інструментами монетарної політики.

3.4. Організація функціонування платіжних систем.

Сутність і класифікація міжбанківських розрахунків. Кореспондентські відносини між банківськими установами. Організація здійснення розрахунків через систему електронних платежів НБУ. Головні суб'єкти, які виконують роботу в системі електронних платежів. Основні напрямки розвитку даної системи та переваги в сучасній практиці банківського обслуговування.

Тема 3. Банки другого рівня як ключова складова банківської системи

2.1. Організація діяльності та управління банком

Види банківських операцій. Класифікація банків за різними ознаками. Структура управління банком. Органи управління банком.

2.2. Банки на ринку банківських послуг.

Порядок формування статутного фонду банку. Основні вимоги до створення та реєстрації банківської установи. Перелік документів для отримання банком ліцензії.

2.3. Формування ресурсної бази банку.

Джерела формування ресурсної бази банку. Поняття ресурсів комерційного банку. Структура банківського капіталу. Поняття регулятивного капіталу та його складові. Види позичених та залучених ресурсів банку, їх характеристика.

2.4. Основи організації розрахунків.

Готівкові та безготівкові грошові розрахунки. Порядок відкриття та ведення комерційними банками рахунків у національній та іноземній валютах. Види рахунків. Принципи організації безготівкових розрахунків. Способи безготівкових розрахунків. Форми розрахунків. Види розрахункових документів та їх характеристика.

2.5. Особливості кредитно-інвестиційних операцій банків.

Поняття «кредит». Основи надання, використання і повернення кредитів банку. Форми банківського кредиту. Поняття «кредитні операції». Класифікація кредитів.

Кредитний процес, його етапи. Підрозділи, що забезпечують кредитний процес банку. Поняття кредитно-інвестиційного портфеля банку та інвестицій. Класифікація операцій банків з цінними паперами. Відмінні риси інвестиційних операцій банків порівняно з позичковими.

2.6. Спеціфіка операцій банків в іноземній валюті.

Поняття валютного обігу та валютних операцій. Суб'єкти та об'єкти валютних відносин. Класифікація валютних операцій. Сутність та характеристика валютних операцій банків. Порядок здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями. Основні форми міжнародних розрахунків.

Змістовий модуль 2. Банківська справа на етапі глобалізації фінансових відносин

Тема 4. Стабільність банківської системи

4.1. Ризик у банківській діяльності.

Поняття банківського ризику. Причини виникнення ризиків у банківській діяльності. Класифікація банківських ризиків. Зміст банківських ризиків за класифікацією НБУ.

4.2. Стабільність банківської системи та системний ризик.

Поняття фінансової стабільності банку. Проблеми та загрози фінансовій стабільності банків. Внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на фінансову стабільність банків. Їх характеристика. Рейтингова система CAMELS. Поняття фінансової кризи, її причини. Системний ризик банківської діяльності.

4.3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку.

Поняття та зміст ризик-менеджменту банку. Принципи банківського управління ризиками. Елементи і підсистеми системи управління ризиками банку. Етапи процесу управління ризиками банку. Допустимий і критичний ризик загрози діяльності банку.

4.4. Антикризове управління банківською системою.

Поняття «антикризове управління банком». Класифікація цілей антикризового управління банком. Етапи стратегічного антикризового управління банком. Основні положення антикризового управління банком. Види антикризового управління банком. Типи стратегій антикризового управління банком.

Тема 5. Банківська система в умовах глобалізації

5.1. Створення та особливості функціонування міжбанківських об'єднань.

Фінансова глобалізація, її наслідки в банківській сфері. Структуризація інтеграційних процесів у фінансовій сфері. Зміст та форми фінансової інтеграції на мікро-, макро- та мегарівні. Чинники стимулювання розвитку глобалізації банківської сфери. Міжбанківські об'єднання, їх класифікація та характеристика.

5.2. Сфери міжнародного банківського бізнесу.

Міжнародна банківська справа. Характеристика міжнародного банківського бізнесу. Типи сучасних міжнародних банків. Форми організації міжнародного банківського бізнесу. Міжнародні банківські послуги, їх характеристика.

5.3. Діяльність банків у міжнародних фінансових центрах.

Міжнародний фінансовий ринок, його функції. Міжнародні фінансові центри. Позичування України на світових ринках. Офшорні банківські зони, причини їх виникнення. Дислокації офшорних зон, їх типи.

5.4. Іноземний капітал у банківській системі.

Переваги та недоліки присутності іноземного капіталу в економіці країни. Основні негативні наслідки присутності іноземного капіталу на українському ринку банківських послуг. Показники оцінки участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи.

5.5. Взаємодія національної банківської системи з міжнародними фінансовими організаціями.

Розвиток міжнародної діяльності національної банківської системи. Напрямки співпраці України з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку. Основні результати роботи Національного банку в сфері міжнародної діяльності. Міжнародна діяльність Національного банку України в контексті європейської інтеграції.

Тема 6. Державне регулювання банківської системи

6.1. Регулювання діяльності банків. Антимонопольне регулювання.

Поняття "банківський нагляд", "банківське регулювання" та "банківський контроль". Методи банківського регулювання. Методи банківського нагляду. Форми регулювання банківської діяльності.

6.2. Банківський нагляд: завдання та принципи діяльності.

Принципи банківського нагляду. Органи здійснення державного контролю за діяльністю банків. Форми банківського контролю. Заходи впливу Національного банку України щодо діяльності сучасних банків. Програма фінансового оздоровлення банку.

6.3. Фінансовий моніторинг.

Система фінансового моніторингу банку, її рівні. Внутрішні аудиторські перевірки. Зовнішні аудиторські перевірки. Паспорт нагляду банку.

6.4. Міжнародні стандарти банківської діяльності.

Основні принципи банківського нагляду. Діяльність Базельського комітету з нагляду за діяльністю банків. Принципи Базельського комітету щодо ефективного нагляду за банківською діяльністю, та їх зміст.

6.5. Розвиток банківського регулювання на наднаціональному рівні.

Наглядова діяльність Національного банку України. Рівні системи банківського нагляду, їх характеристика. Зміст наглядових функцій Національного банку.

6.6. Соціальна відповідальність банківського сектору.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Джерела поповнення Фонду. Динаміка зміни розміру суми відшкодування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Розмір гарантованої суми відшкодування у різних країнах.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських, практичних і лабораторних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену, завданням якого є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожен екзаменаційний білет складається із 5 практичних ситуацій (два стереотипних, два діагностичних та одне евристичне завдання), які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями
(вказати засоби оцінювання згідно з технологічною картою)

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Перевірка есе	Експрес-опитування	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1.	Тема 1	1 тиждень	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5
		2 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
	Тема 2	3 тиждень	0,5	1	3	-	2	-	-	6,5
		4 тиждень	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5
		5 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
	Тема 3	6 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
		7 тиждень	0,5	-	3	-	-	5	-	8,5
		8 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
		9 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	7	8,5
Змістовий модуль 2.	Тема 4	10 тиждень	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5
		11 тиждень	0,5	1	3	-	-	-	-	4,5
	Тема 5	12 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
		13 тиждень	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5
	Тема 6	14 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	-	1,5
		15 тиждень	0,5	1	3	3	-	5	-	12,5
		16 тиждень	0,5	1	-	-	-	-	7	8,5
	Іспит		-	-	-	-	-	-	40	
Усього			8	11	12	4	1	10	14	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

5. Рекомендована література

Основна

1. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / В. В. Коваленко. – Суми : Університетська книга, 2009. – 222 с.
2. Полтавська Є. О. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : конспект лекцій / Є. О. Полтавська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 128 с.
3. Холодна Ю. Є. Банківська система : навч. посіб. / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 316 с.
4. Холодна Ю. Є. Центральний банк і грошово-кредитна політика : конспект лекцій / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 130 с.

Додаткова

5. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / О. М. Колодізев, О. В. Бойко, І. О. Губарева та ін. ; за заг. ред. д. е. н., доц. Колодізева О. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с.
6. Кузнецова С. А. Банківська система : у схемах і таблицях : навч. посіб. / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012. – 319 с.
7. Леончук І. Д. Операції центрального банку : навч. посіб. / І. Д. Леончук. – К. : Алерта, 2005. – 143 с.
8. Монетарна політика Національного банку України : сучасний стан та перспективи змін : монографія / за заг. ред. Стельмаха В. С. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
9. Мороз А.М. Центральний банк та грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / А. М. Мороз ; Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
10. Орлюк О. П. Банківська система України правові засади організації / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 239 с.
11. Розвиток банківської системи України : монографія / [У. Я. Рудзевич, Я. В. Грудзевич, О. Б. Денис та ін. ; за заг. ред. Т. С. Смовженко, Р. А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ, 2010. – 462 с.
12. Романишин В. О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. / В. О. Романишин, Ю. М. Уманців. – К. : Атіка, 2005. – 480 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

13. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

14. Офіційний сайт Державного комітету статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 212-III від 07.12.2000 р., із змінами, внесеними 18.09.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

16. Закон України «Про національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р., із змінами, внесеними 18.09.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>